

رێبێن هەردی پۆ یە کەرتوو:

یە کەرتوو پێشهنگی تیکشکاندنی عەقلیەتی تاک لیستی بوو

ژیار عومەر یە کەرتوو/ سەلمانی

یە کەرتوو: کاری پەرلەمانتاری یە کەرتوو لە ماوەی چوار سالی پەرەدودا چۆن هەڵدەسەنگێتیت؟

هێزەکان توانا و جەماوەرییوونی خۆیان زۆر زیاتر لە قەبارە راستەقینەیی خۆیان دەبینن، لەبەر ئەوە ئەستەمە پتوان بەیە کەرە رێکبەون و لیستیکی هاریبەش پێکەینن.

بونی فرە لیستی زبانی بە کورد ناگەینیت، ئەو دەنگانی بۆ هەر هێزێکی کوردی ئەروات دواچار لە پەرلەمانی عێراقیدا و بۆ داکوکیکردن لە مافە یاسایی و سیاسییەکانی هەریمی کوردستان یە ئەگرتیوه. لە هەلئێزاردنی پێشودا یە کەرتوو و کۆمەڵە بە لیستی جیاواز دابەزین و نەر کورسیانەش کە هێنایان، وەک کورسی هەریمی کوردستان ئەزمار ئەکرا. هەر ئیستا کە کیشی کەرکوک و هەلئێزاردن لەناو پەرلەمانی عێراقدا گەرە، هەلئۆستی یە کەرتوو بە تەبا لە گەل هێزە کوردییەکاندا دیتتەوه. هەرکاتی لیستی هاریبەمانی لە مەسەلەییکی چارەنووسسازدا هەلئۆستیکی هەبوویت، لیستی یە کەرتوو لە گەلئیدا هەمان هەلئۆستی وەرگرتوو. لەلایەکی دیکەرە رەنگە فرەلیست لە یە لیستی بۆ بەشداریکردن لە پەرلەمانی عێراقدا باشت بێت، چونکە هەریەک لە لیستە جیاوازە دەتوانن پێوەندی جیاواز و هەمەلایەنە بە هێزی جیاواز بکەن و ئەو پێوەندیەش بە قازانجی مافەکانی هەریمی کوردستان بە کاریینن. بۆ ئومە لیستی یە کەرتوو بەودا کە هێزێکی دینییه، دەتوانیت ئاساتر و باشت و تووێژ لە گەل ئەو هێزە دینیانە عێراقدا بکات کە رەنگە و دەشیت نیاری داواکانی هەریمی کوردستان بن، هەرورە هێزەکانی تریش.. فرە لیستی رەنگە بە دیوکیکردن تۆری ئەو پێوەندیە پۆزتیفانە بەهێز بکات کە هەریمی کوردستان بۆ دروستکردنی پشتگیری بۆ مافەکانی پێوستی بێت.

من هەست ئەکەم خالی گرتن لێرەدا بونی فرەلیستی نییه، بەلکو خالی گرتن ئەوەیە چۆن هێزەکان لەناوخیاندا جۆریک هازنەنگی دروست ئەکەن، کە تیایدا هەمویان لە مەسەلە چارەنووسسازەکاندا یە کەدنگ بن. پرسیاری سەرەکی ئەوەیە چۆن و بە چ شێوەیەک هەول ئەدەن ئەم فرەلیستی بە قازانجی هەریمی کوردستان ئەشکێننەوه.

یە کەرتوو: بۆچی هاریبەمانی کوردستان (یە کیتی و پارێتی) جەخت لەسەر یە

لیستی دەکەنەوه بۆ پەرلەمانی عێراق؟

رێبێن هەردی: هاریبەمانی کوردستان ئەو قەسە یە راگەیاندەکانە ئەکەن، کە فرەلیستی کورسییەکانی هەریمی کوردستان کەم ئەکاتەوه، بەلام ئەو قەسە یە راست نییه کە تەنها کورد لە فرە لیستیدا زەرەر ئەکات، چونکە هەموو پێکەتەکانی عێراق بە فرەلیستی بەشدارێ ئەکەن و گەر کورسیەکانیش بەهۆی ئەم فرە لیستییهوه کەم بێتتەوه، ئەوا بۆ عەرەبی سونە و شیعهش هەر کەم ئەبێتتەوه. سونەکان و شیعهکانیش ئیستا بە لیستی جیاواز بەشدارێ ئەکەن و وەک یە پێکەتە ناچە ناو پەرلەمانەوه. واتە گەر کەمکردنەوهی کورسی بێت، ئەوا بۆ شیعه و سونەکانیش راستە و لە دواچاردا هەموو وەک یەک دیتتەوه.

خالیکی دی ئەوەیە تاوه شیوازی هەلئێزاردن لەسەر بناغە (١٨) بازەنی پارێزگاکانە و نوێنەرانی هەر پارێزگایە کیش رێفە یەکی ئەگۆرە. پارێزگای سلێمانی (١٧) و هەلئێز (١٤) و دھۆک (١٢) نوێنەری هەیه. یە لیست یەن یان دە لیست ئەم رێزە یە جێی خۆیەتی. واتە ئەوه راست نییه کە فرە لیستی رێگەمان کەم ئەکاتەوه، رێزە کە جێگیر و ناگۆریت.

من نازانم هاریبەمانی کوردستان بۆ لە راگەیاندندا ئەوەندە جەخت لە یە لیستی ئەکەنەوه، بەلام ئەوەی ئەبینم و هەستی پێ ئەکەم، ئەوەیە هیچ هێزێک هێندە

هاریبەمانی کوردستان بە کەر و کەرەهەکانیان کاریان بۆ ئەو ئەو کەرەوه ئەزری واقییدا یە لیستی مومکین ئەبێت. ئەم هاریبەمانییه تا ئیستا خۆی بە دەراسە کوردستان ئەزانیته و هەر دەنگیکیش لە دەروە خۆی بە دۆزمن و ناخەز تەماشای ئەکات. دژایەتی و بگەرە دۆزمنایەتی هەموو هێز و دەنگیک جیاواز لەخۆی ئەکات. تەسەوریی بۆ قەبارە و هێزی خۆی گەرەوتر لەخۆی. لەبەرئەوه سەفقی داواکانی بۆ دروستکردنی یە لیستی ئەوەندە بەرە، کە ئەو هێزانی تر قەناعەت پێناکات، کە دەچنە وتووێژەوه لەگەڵی، راست بویت، گومانیکی زۆرم هەیه ئەم هاریبەمانییه یە لیستی کوردستانی بویت. ئەوهی ئەیانەوت یە لیستی نییه، بەلکو رێکەوتنێکە کە هێزەکانی دی تیایدا بەلێ بۆ کاندید و پۆستانە بدن کە دەیانەوت لە بەغدا هەر خۆیان هەیانیت. بێوا ناکەم ئەم هاریبەمانییه بتوانیت ئە دەستبەردای ئەو پۆستانە بێت کە بەخۆی رەوا ئەزانیته و ئە ژمارە ی ئەو کاندیدانە یە شایە خۆی ئەزانیته. ئەو یە لیستییه کە هاریبەمانی ئەیهوت دروستی بکات، بریتییه لە سەلماندن و رازیبوون بە کاندیدە زۆرەکانی خۆی و پۆستە سەرەکیەکانی خۆی. یە لیستییهک ئەوان بەشی شیێر بەرن و ئەوانی تریش تەنها بەشداریهکی کارۆتی بکەن، ئەمەش شتیگە زۆرێک لەو هێزانە بۆیان هەر ناکیتر، کە توانا و ئیمکاناتی خۆیان لەسەرئەوه دەبینن کە هاریبەمانی کوردستان بە شایەنی ئەزانیته.

لەناو خودی کوردستانیشدا ئەو تەشەنوج و جەسایەتە ی ئەم هاریبەمانییه لە گەل هێزەکانی تردا دروستی کوردوو، پارمەتیدەر نییه بۆ ئەوهی بتوانن بە یە لیست بەشدارێ هەلئێزاردن بکەن. هەست ئەکەم هاریبەمانی کوردستان بە رەفتار و کردار و سیاسەتەکانی رێگری سەرەکییه لەوهی هێزە کوردییهکان هەمویان بە یە لیست بەشدارێ بکەن.

یە کەرتوو: بەشداریکردنی لایەنەکان بە فرەلیستی چەند زبانی بە یە دەنگی و یە رەنگی و سەنگ و قورسای دەنگی کورد دەگەیهنیت لە پەرلەمانی بەهەدا؟

رێبێن هەردی: پێم وانییه زبانی بگەینیت و رەنگە بەپێچەوانەوه لە دەرتەجانی کوتاییدا بە قازانج بگەرتتەوه، چونکە کاتیگە هێزە کوردییهکان بە فرە لیستییهوه دەچنە بەغدا، وتووێژ لە گەل لایەنی جیاوازدا ئەکەن و ئەتوانن سنووی پێوەندیەکانی گەلی کورد بە هێزە جیاوازەکانی عێراقەوه

فراران بکەن. ئەگەر یە کیتی و پارێتی جۆریک هاریبەمانی ستراتیژیان لە گەل هێزە شیعیەکانی عێراقدا دروستکوردوو، ئەوا هێزەکانی دەروە یە کیتی و پارێتی ئەتوانن لە گەل لایەنەکانی تردا پەردی وتووێژ بکەنەوه و بەرامبەر بە مافە نەتەوهیەکانی کوردستان نەرمیان بکەن. فرەلیستی مناوهر و روبەری پێوەندیەکانی کورد بە هێزە جیاوازەکانی عێراقەوه فرارانت ئەکات و ئەمەش لە دوا دەرتەجامدا بە قازانجی کورد ئەگەرتتەوه.

لەلایەکی دیش هیچ هێزێکی کوردی ناتوانیت لە خواست و داوا سەرەکیەکانی گەلی کوردستان وازییت، ئەم داوانە دروستکراو و تاپۆکراوی دوو حیزبە کە نین، بەلکو داواي خەلکی کوردستان و مافەکانیته و بەسەر حیزبەکاندا سەپتارون. بەهەنای سەرەکی بونی حیزبە سیاسییهکان، بونی ئەم مافانە یە. حیزبەکان دروست بوون بۆ ئەوهی ئەم مافانە دابین بکەن، ئەک بە پێچەوانەوه. لێرەو خۆم هیچ گومان نییه هیچ هێزێکی کوردی لە راستەوه بۆ چەپ ناتوانیت دەستبەرداری ئەو مافانە بێت، ئەگینا خۆبەخۆ خەلکی ئیمە ئەدۆزیت.

یە کەرتوو: کاری پەرلەمانتاری لیستی هاریبەمانی کوردستان چۆن هەڵدەسەنگێتیت لە ماوەی چوار سالی پەرەدودا؟

رێبێن هەردی: ساتەوختی گەش و ساتەوختی تاریک لە کارنامە براداراندا هەیه. لە هەندێک جاریدا کاری باشیان کوردوو و لە هەندێک دۆخی تریشدا بێ ئەندازە کەمتەرخەم بوون.

رەنگە گرتنێر رەخنە لێیان بگرن، ئەوەیە لە ماوەی چوار سال کارکردنیاندا تۆزێکی پێوەندیان لە گەل هێزە جیاوازەکانی عێراقدا دروست نەکوردوو و ئەم پرسی پێوەندییهکان بەخشیوه بە حیزبە سیاسییهکان. بە بروای من ئەبوو ئەم لیستە تۆزێکی پێوەندی بەهێزی شەخسی و سیاسیان لە گەل کەسایەتەکانی عێراقدا دروست بکردایە. دروستکردنی پێوەندی شەخسی هەمیشە دەوری گرتن لە سیاسەت و بریاراندا هەیه. پێم وایە ئەم ئاراستە یەدا برایانی هاریبەمانی کوردستان کەمتەرخەم بوون و وەک پێوست بەم ئەرکە هەلئەساون.

ئامادەبوونی کاندیدەکانی هاریبەمانی لە دەزگا راگەیاندە عێراقی و عەرەبیەکاندا و دروستکردنی تۆزێکی پێوەندی لە گەل ئەم دەزگایاندا، پۆتە هۆی ئەوهی دەنگی ئیمە لەناو راگەیاندنی عەرەبیدا ون بێت و بەمەش برێکی زۆر لە هەولی دروستکردنی لیکتیگەیشنمان لە گەل هێزە عێراقی و عەرەبیەکاندا لەکیس بچیت.

کەم جار رویداده کارنامە ی پەرلەمانی عێراق لەلایەن ئەم لیستەوه جرتتەوو. ئومە ی نیکەتیش نەتوانی ئەوهی کیشی ناچە دابراوەکان جەنە ناو پەرلەمانی عێراقەوه و هەول بەن کار بۆ جێبەجێکردنی بدن. لە هەموو ئەمانەش نیکەتێت ئەوهی لەبری ئەوهی لەپیش ئەو کەسانەوه بن کە داواي چارۆبیری و لێرسینەوه لە کارنامە ی وزارەتەکان بکەن، بە پالەنری حیزبی رێگەیان لە لێرسینەوه لە کارنامە ی بەرپرسیارە کوردەکان گرت. لە کاتیگە ئەبوا یە لەپیش هەموو کەسیگەرە بونایە، کە سەختەر پرسیاریان لە خراب بەکارهێنانی دەسەلات و گەندەلی هەر بەرپرسیارێک بکردایە، کە کورده، چونکە کەموکوری هەر بەرپرسیارێکی کورد، دەوری یە کجار نیکەتی بۆ وێنە کورد لە بەغدا ئەبیت و زبانی کوشەندە لە هەقانیتهی کیش رەواکاتمان ئەدات. هەست ئەکەم هۆکاری سەرەکی هەموو ئەم کەموکوریانەش، دووبارە پێوەندی بەو سیستمە حیزبۆکراتیهوه هەیه، کە وای کوردوو قەسە کەر و بریارەری سەرەکی حیزب و بەرپرسیارە بالادەستەکانی بن کە تەنها کار بۆ بەرژەوێندی تایبەتی حیزب و کادیرەکانی ئەکەن.

چەند سەرنجێک لەسەر بەرنامە ی کار و دروشمەکانی هەلئێزاردن

یەحیا عومەر ریشاوی

هەلئێزاردنی ئەجارە جیاواز لە هەلئێزاردنەکانی پێشوو، دەتوانن بە هەلئێزاردنی (لاقیستە و پۆستەرات) ی نازۆدە بکەن، قەوارەکان و کاندیدەکانی کوردستان مەملاتییهکی توند لەسەر داگیرکردنی پانتاییهکی گەرە لە شەقامەکاندا ئەکەن و دیوانی نوێ و رەنگی جۆراوجۆر کوچە و کۆلان و بازارەکانی تەنیوه، ئەگەر بریاریت دەنگدەرائی کوردستان لەسەر بنەمای ئەم دروشم و بەرنامە ی کاری لایەنە راکەرانە ی هەلئێزاردنەکانی ئەجارە کاریگەریان لەسەر دروست بێت و پاشتریش خۆیان یە کلایی بکەنەوه و دەنگ بە لایەن و کاندیدیکی دیاریکراو بدن، ئەوا هەندێک لەو دروشم و بەرنامانە نیشانە ی پرسیاران لا دروست ئەکەن و بە خۆیندەوه و بێنییان لەسەر پۆستەرات و شاشە ی (تی ئی) یەکان لە زانستی و دروستیان دەکەوینە گومانەوه، کە سەرخی ئەو دروشم و بەرنامانە دەدەیت، ئەم تێبینیانەت لا گەل ئە دەبن:

✧ زۆریه ی ئەو دروشمانە و لە گەلئیشیدا بەرنامە و پرۆپۆزەلی کارکردنیان پێناچی بەرهنجامی شیکردنەوهی سیاسیانه و پاش لیکۆلینەوهی ورد نووسراو بن و کەسانی پسیۆر و کارامە لە دارشتیاندا رۆیان هەبوویت، زۆریه یان دروشمی بریقەدارن و زەحمەتە ئەوانە ی دەبە نوێنەر و ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراقی بتوانن راستگۆیانە مامەلە لە گەل ئەو دروشمانەدا بکەن، یان بتوانن بە لێنەکانیان جێبە جێ بکەن.

✧ هەلئێزاردنی زۆریه ی ئەو دروشمانە ئەوهیە کە لەوه ناچن بەرنامە ی کار و نەخشە ی ستراتیجی بن بۆ ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق، بەلکو بە نەفسی کار و پرۆژە ی هەلئێزاردنی پەرلەمانی کوردستان نووسراون و هەندێکیان گوتاری بانگەشە کردنی ئەنجومەنی پارێزگاکانی تیدا دەخوێرتتەوه. لە حاڵیکدا تۆ بریارە لە شیوازی هەلئێزاردنی دروشمەکان و بەرنامە ی کارتدا باس لە مەسەلە چارەنووسسازەکانی نیوان بەغدا و هەریم و پاشتر باسە گەرەمەکانی کەرکوک و ناوچە جیناکۆکەکان و، داوای ئەمانەش هەموو ئەو باسو خواسانە ی کە پێوەستن بە نەخشە ی سیاسی و ئیداری عێراقی فیدراڵەوه بکەیت.

✧ بەشیکی زۆری کاندیدەکانی کوردستان بە نەفسی کوردستانیون باسی مەسەلە ی خزمەتگوزاری و بابەتی وەک لەتیوونی مائی کوردو دیاردە ی گەندەلی لە کوردستاندا و باری نەندروستی و قەیرانی کارەبا و ناو و نیشته جیوون و زۆر بابەتی تری ئەم شیوه دەکەن، لە حاڵیکدا ئەو بابەتانە کە مەتر بە شیوازی کاری ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراقەوه پێوەستن و زیاتر بابەتی (خۆمالین) و پێوستی لە بانگەشەکانی ئەنجومەنی پارێزگاکاندا قەسە یان لەسەر بکری و بکرتنە دروشم و بەرنامە ی کار.

✧ جگە لەوهی زۆر جار کاندید و قەوارە سیاسییهکان لەبری دەستەواژە ی (ئەنجومەنی نوێنەران) دەستەواژە ی (پەرلەمان) بە کاردێن! کە ئەوهش دیسانەوه هەلئێزاردنی ترە و نەدەبوو ئەو لایەن و کاندیدانە تیی بکەن. دیارە لەنیوان (پەرلەمانی کوردستان) و (ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق)دا تیکەلی کراره و وەک یەک بە کاردەهێنن. پەرلەمانی عێراق پیکدیت لە کۆی نیوان ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق و ئەنجومەنیکی تر، کە لە شیوه ی ئەنجومەنی پیران پیکدیت، هەرچەندە تائیسستە ئەو ئەنجومەنە دروست نەبووه و نەچۆتە بواری پراکتیکەرە.

✧ خالیکی تر کە جێگە ی سەرئەوه و مایه ی لەسەرەستانە، فەرمانۆشکردنی بەکارهێنانی نووسینە بە زمانی عەرەبی، لە حاڵیکدا رێزە یەکی زۆر لە خیزانی عەرەب لە کوردستاندا دەژین، خۆ ئەگەر بوترێ ئەوانە لە شوینی خۆیان دەنگ دەدەن و پەسولە ی نازوقە ی خۆراکیان لێرە نییه، بەلام هەر دەبوو بەشیک لەو بانگەشە یە ئالستی ئەوان بکری و، بریارە کاسی کاندید بەن کار بۆ ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق کیتی و پارێزگاری لە مافی گشت لایەن و نەتەوه یەک بکات و زمانی عەرەبیش زمانی رەسمی عێراقە.

✧ هەرورە گۆینەدان و فەرمانۆشکردنی بەکارهێنانی ئالعی عێراق لای زۆریه ی قەوارە سیاسییهکان لە کاتی بەستنی کۆنگرە رۆژنامەوانیهکان و ریکلامکردندا بەشێوه یەکی گشتی، خۆ ناکری شەر لەسەر کورسی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراقی بکەیت، کە ئالایهکی دیار و فەرمی هەیه، لەولاشەوه دژایهتی و بە نامۆ برولتتە ئەو ئالایه. کاندیدیێک قایل بووی سبە ی لەژێر ئەو ئالایهداو لەهۆلی ئەنجومەنی عێراقدا بەشدارێ کۆبوونەوهکان بکات و مووچە ی ملگەرە وەرگری و سبە بێتیش خانەنیش بکرت، ئەوا پێوستی بەلایهوه ئاسایی بێت لە کاتی بانگەشە ی هەلئێزاردنەکانیشدا ئەو ئالایه بە کارهێنیت و وێنە ی لەیالدا بکرت.

✧ دیسانەوه ئەوهی کە لەو دروشمانەدا سەرئەمان رادەکێشن، رستە ی رێژ و زۆری وشەکانە، بە جۆریک بەزەحمەت دەنگدەر دەتوانیت ئەو دروشمانە لە هزریدا بچەسپین و پاشتریش کاریگەری لەسەر دروست بکەن. دروشمی هەلئێزاردن پێوستی کورت و پوخت و پرمات بن و لە چەند وشە یەکدا کورت بکرتتەوه، تا بە ئاسانی لە بەرپرکرتن، دروشمانە زۆریه یان لە یە کەدچن و زۆریه ی کاندیدەکان نەیانئوتوێوه جۆریک لە (تایبەتەندی) بۆ خۆیان دروست بکەن، کە بە ئاسانی بناسرێنەوه.

* مامۆستا لە بەشی راگەیاندنی یەمانگی تەکنیکی سلێمانی. yreshawy@yahoo.com